

บทที่ 4

ความสัมพันธ์และบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนที่มีต่อสังคมไทย

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยและคนจีนในอดีต

ชาวจีนในสมัยสุโขทัยและอยุธยา

คนจีนและคนไทยติดต่อกันมานานแล้ว วิลเลียม สกินเนอร์ (พรหม ณีตรพลรักษ์และคณะ, 2529: 1-11) กล่าวว่าพ่อค้าชาวจีนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานและค้าขายในแถบอ่าวไทยก่อนที่คนไทยจะอพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาและแหลมมลายูในคริสต์ศตวรรษที่ 13 โดยดูจากหลักฐานที่ได้จากภาพสลักนูนต่ำศิลปะเขมรในปราสาทขอมกลางเมืองนครธรรมสมัยพระเจ้าชัยวรมัน ที่ 7 ซึ่งสร้างเสร็จก่อนทศวรรษแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 13 โดยดูจากภาพแผ่นหนึ่งในห้องโถงชั้นนอกของปราสาทแห่งนั้นที่แสดงรูปเรือสำเภารูปเรือสำเภาลอย ซึ่งก็มีกะลาสีที่ไม่ใช่ชาวเขมรเป็นผู้ควบคุมเรือ โดยเรือสำเภานี้มีลักษณะเกือบทุกอย่างคล้ายคลึงกับเรือสำเภาที่ชาวจีนในสยามสร้างขึ้นและใช้สำหรับค้าขายในบริเวณอ่าวสยามเมื่อหลายศตวรรษที่ผ่านมา ขณะเดียวกัน โจวต้า กวน ได้พบว่าชาวจีนทำการค้าอยู่ที่นครธรรมและมีการติดต่อกับกัมพูชาอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับบันทึกของคนไทยที่ว่าแหลมมลายูเป็นแห่งแรกของสยามที่พ่อค้าชาวจีนและชาวต่างประเทศอื่น ๆ มากันมาก นักวิชาการบางท่านได้ตั้งสมมุติฐานว่าชาวจีนได้ค้นพบแหล่งแร่ดีบุกทางภาคใต้ของสยาม โดยได้ทำเหมืองแร่ดีบุกก่อนที่ชาวตะวันตกจะค้นพบครั้งแรกจนถึงดินแดนแถบนี้

ในสมัยสุโขทัยที่สร้างขึ้นเมื่อกลางศตวรรษที่ 13 ได้มีการติดต่อกับราชวงศ์หยวนของจีน โดยถือว่าสุโขทัยเป็นรัฐบรรณาการหรือที่คนจีนเรียกว่า เซียน ในสมัยนี้คณะทูตของพ่อขุนรามคำแหงได้นำช่างปั้นดินเผาชาวจีนมาช่วยสุโขทัย

ในสมัยอยุธยา ได้ส่งทูตไปบรรณาการไปยังนานกิง เมืองหลวงของราชวงศ์หมิงอย่างสม่ำเสมอ ในสมัยนี้ปรากฏว่ามีชาวจีนมาตั้งหลักแหล่ง โดยยังคงรักษาแซ่เดิมของตนเองไว้ เนื่องจากชาวไทยไม่มีนามสกุลอย่างไรก็ตามพวกเขาขลิบการใช้แซ่เดิมของตนในสองถึงสามรุ่นต่อมา หลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าหญิงจีนไม่อพยพออกนอกประเทศ ดังนั้นชาวจีนกับหญิงไทยจึงแต่งงานกัน

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่าชาวจีน โดยหลิน เต้า เฉียน (หลิม เต้า เตียม) ชาวฟูเจี้ยน สมัยราชวงศ์หมิง ได้เข้ามาตั้งหลักแหล่ง โดยได้ยึดเมืองปัตตานีได้ในศตวรรษที่ 16 ชาวจีนในปัตตานียังเชื่ออีกว่า ลิม กู เหนียง (หลิม กอ เหนียว) น้องสาวคนเล็กของเขาได้ติดตามมาที่ปัตตานี

และพยายามที่จะชักจูงให้เขากลับไปเมืองจีนแต่ไร้ผล โดยเขาได้รับการยกย่องสรรเสริญว่าเป็นสัญลักษณ์ของความรักชาติจีนอย่างแรงกล้าในปัจจุบัน

ระบบบรรณาการนั้นมีผลประโยชน์ทั้งทางการเมืองและทางเศรษฐกิจแก่ประมุขของสยาม โดยสามารถใช้ในการยืนยันตำแหน่งที่ถูกต้องตามกฎหมายของกษัตริย์ไทยหรือราชวงศ์และยังเป็นวิธีที่จะได้มาซึ่งสินค้าจีนและรายได้จากการค้าของจีนอีกด้วย ในช่วงต้นของราชวงศ์ไทย จะมีการส่งทูตบรรณาการบ่อยครั้งมากกว่าหลังจากได้รับการรับรองจากราชวงศ์จีนแล้ว ขณะเดียวกันหน้าที่ของคณะทูตบรรณาการจะลดน้อยลงหากพ่อค้าเอกชนส่งสินค้าตามที่ต้องการและจ่ายค่าภาษีสินค้าเข้าของตนให้แก่ท้องพระคลังแล้ว

เมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 ฐานะของพ่อค้าจีนในสยามสำคัญมาก เช่นในสมัยของพระเอกาทศรถ ชาวจีนในปัตตานีมีมากกว่าชาวพื้นเมืองเช่นเดียวกันกับชาวจีนที่นครศรีธรรมราช ชาวจีนจะจ่ายเพียงภาษีอากรธรรมดาเท่านั้น นักบันทึกชาวจีนกล่าวไว้ในสมัยนั้นว่าสยามเป็นประเทศที่เป็นมิตรกับชาวจีนอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม พ่อค้าชาวจีนก็เผชิญกับการแข่งขันของพ่อค้าญี่ปุ่นที่มาตั้งหลักแหล่งเป็นชุมชนใหญ่ในอยุธยาและเมืองท่าอื่นๆ ในสมัยพระเจ้าทรงธรรม อิทธิพลของญี่ปุ่นสูงอย่างไม่คาดคิดมาก่อน กษัตริย์ไทยรักษาความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิด มีการแลกเปลี่ยนคณะทูตหลายครั้งกับโชกุน และมีทหารรักษาพระองค์เป็นชาวญี่ปุ่น นักแสวงโชคชื่อ ยามาดา ได้กลายเป็นผู้มีอำนาจทางการเมือง ปลายช่วงศตวรรษที่ 1620 การค้าระหว่างสยามและญี่ปุ่นมีความสำคัญมากกว่าการค้าระหว่างประเทศอื่น ๆ รวมกัน ทำให้การค้าระหว่างไทยกับจีนได้รับความกระทบกระเทือนอย่างหนัก ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพระเจ้าปราสาททองขึ้นเสวยราชย์ใน ค.ศ. 1629 ทรงเริ่มผูกขาดการค้าเสียเองเป็นการทำลายผลประโยชน์ของชาวจีนอย่างรุนแรง ขณะเดียวกัน ติบุกและตะกั่วก็ต้องส่งไปยังท้องพระคลังที่อยุธยาก่อนที่จะส่งเป็นสินค้าออก พระราชประสงค์ที่จะคุมตลาดเสียเองทำให้พ่อค้าชาวต่างประเทศจำนวนมากพากันออกนอกประเทศ อย่างไรก็ตามในสมัยพระเจ้าปราสาททองได้ทรงขจัดอิทธิพลของชาวญี่ปุ่นในราชสำนักด้วยเกรงคิดร้ายต่อพระองค์จึงสังหารชาวญี่ปุ่นและจับไล่ชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ออกนอกประเทศทำให้การค้าระหว่างสยามกับญี่ปุ่นกลับเข้ามาอยู่ในมือของคนจีนอีกครั้งหนึ่ง

ชาว โปรตุเกส ญี่ปุ่น อังกฤษ ฝรั่งเศส และฮอลันดา ที่มาค้าขายในสยามต่างก็ไม่สามารถสู้กับชาวจีนได้เนื่องจากคนไทยไม่เคยคิดว่าคนจีนเป็นคนต่างชาติ เช่นเดียวกันกับการค้าของหลวงในสมัยพระเจ้าปราสาททอง สมเด็จพระนารายณ์ และกษัตริย์องค์ต่อมาที่ได้ว่าจ้างชาวจีนจำนวนมากให้เป็นพนักงานทำการค้าแทน พนักงานดูแลโรงเก็บสินค้า พนักงานบัญชี และกะลาสีเรือ ทำให้ชาวจีนอพยพเข้ามาในสยามเป็นจำนวนมากในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 และ 17

ชาวจีนในอยุธยาสมัยคริสต์ศตวรรษที่17 (พรรณี ฉัตรพลรักษ์และคณะ,2529:12-14)

ผู้ที่บันทึกสังคมชาวจีนในสยามไว้อย่างค่อนข้างชัดเจนคือ วัน วลิต และเคอ ลา ดูแบร์ โดยคาดกันว่ามีชาวจีนจำนวนหมื่นคนอยู่ในสยามระหว่างครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่17 ชาวจีนในอยุธยาอาศัยอยู่ทั้งในและนอกกำแพงเมือง ตัวเมืองมีน้ำล้อมรอบ เรือที่มาที่เมืองหลวงจะจอดอยู่ที่ท่าหน้ากของชาวจีนทางมุมเมืองด้านตะวันออกเฉียงใต้ที่ปลายถนนตะวันออก-ตะวันตก ซึ่งนักเขียนชาวอังกฤษเรียกว่า “แถบเมืองจีน” ถนนสำคัญอีกสายหนึ่งทอดไปทางด้านทิศเหนือในกลางใจเมืองจากแถบเมืองจีน ไปยังพระบรมมหาราชวัง ถนนสายนี้มีตลาดสาธารณะใหญ่ ร้านของพวกเขาข้างฝมือและพวกพ่อค้าตั้งอยู่ ถนนทั้งสองสายเป็นถนนที่สวยที่สุดในเมือง ตลอดสองฝั่งถนน มีบ้านเรือนสองชั้นซึ่งสร้างด้วยหินหรืออิฐและหลังคาเป็นกระเบื้องแบนซึ่งเป็นของชาวจีนและแขกมัวร์ เช่น พ่อค้าชาวอินเดีย อาหารและเปอร์เซีย มากกว่าร้อยละห้าในเมือง ยกเว้นที่พักอาศัยของชาวยุโรปล้วนแต่เป็นกระต๊อบสร้างด้วย ไม้ไผ่และไม้กระดาน นอกตัวเมืองชาวจีนพำนักอยู่ตลอดฝั่งคลองและแม่น้ำทางทิศใต้และตะวันออก เป็นที่น่าสังเกตว่ามีแต่พวกมัวร์และคนจีนเท่านั้นที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในกำแพงเมือง คนชาติอื่นๆทั้งหมดเช่น โปรตุเกส ญี่ปุ่น มลายู มกัศซาร์ และมอญ ถูกกันออกไปอยู่บริเวณรอบๆ โดยมีเจ้าหน้าที่ที่ถูกแต่งตั้งจากราชการให้เป็นขุนนาง ให้ดูแลกันเอง ซึ่งเจ้าหน้าที่เหล่านี้คล้ายคลึงกับเจ้ากรมที่มีราษฎรสยามที่เป็นไทยอยู่ได้บังคับเพื่อการเกณฑ์แรงงานมาใช้ เจ้าหน้าที่ที่ถูกแต่งตั้งนี้มีสิทธิตัดสินข้อพิพาทซึ่งเกิดขึ้นในหมู่คนจีนในอยุธยา และรับผิดชอบต่อพระคลัง ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบกิจการด้านต่างประเทศและการค้า ซึ่งตำแหน่งเหล่านี้มีหัวราชการ ไม่ใช่เพียงแค่อุชยาเท่านั้น ชุมชนชาวจีนส่วนใหญ่ประกอบการค้า บางคนเลี้ยงหมู ข่างฝมือ นักแสดงจิว แพทย์ที่ได้รับการยอมรับ แม้หัวหน้าแพทย์หลวงของพระเจ้าแผ่นดินก็เป็นชาวจีน ชาวจีนบางคนที่มีความรู้เป็นข้าราชการในราชสำนักสยาม

ชาวจีนในอยุธยาในสมัยศตวรรษที่ 18 จนถึงกรุงแตก (พรรณี และคณะ2529:14-18)

ในช่วงแรก ราว ค.ศ.1690 จักรพรรดิจีน ไม่ได้มีพระบรมราชโองการที่รุนแรงเกี่ยวกับการอพยพของชาวจีนไปยังแหล่งต่างๆ โดยอนุญาตให้กลับมายังบ้านเกิดเมืองนอนของตนเองได้ แต่ก็ยังห้ามเรือของพ่อค้าต่างชาติที่ทำการค้าในเมืองจีนพาเอาคนจีนกลับมาด้วย ต่อมาในปี ค.ศ.1712 ทรงห้ามการค้ากับประเทศแถบเอเชียอาคเนย์ (นานซาง) ไว้อย่างชัดเจนและประกาศว่ารัฐบาลจีนขอร้องให้รัฐบาลต่างชาติให้ส่งชาวจีนในต่างประเทศให้กลับถิ่นเพื่อนำมาประหารชีวิต เนื่องจากชาวจีนโพ้นทะเลเป็นพวกต่อต้านราชวงศ์แมนจู ซึ่งพวกสืบทอดและลูกหลานที่ได้รับการอบรมสั่งสอนรวมตัวกันเข้าไปเป็นสมาคมลับต่างๆเพื่อฟื้นฟูราชวงศ์หมิง อย่างไรก็ตาม นโยบายของรัฐบาลจีนมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาทั้งรุนแรงและผ่อนปรน เนื่องจากจีนยังคงได้รับประโยชน์กับการค้ากับนานซางและต่างชาติ ขณะเดียวกัน รัฐบาลจีนตระหนักถึงภัยต่อความมั่นคงของตนในการเป็น

ปรปักษ์ต่อชาวจีนหันทะเล รัฐบาลไม่มีอำนาจพอที่จะป้องกันการอพยพของชาวจีนไปยัง นานยางที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา และการกลับมาของชาวจีนโพ้นทะเลตามที่รัฐบาลต้องการถูกขัดขวางจากพวกเจ้าหน้าที ที่มีแต่ความละโมภซึ่งอาศัยกฎหมายรีดไถทรัพย์สินเงินทองจากผู้ที่ยกกลับมา แต่ดูเหมือนว่าเหตุผลสำคัญที่ต้องลดนโยบายอันแข็งกร้าวก็คือ รัฐบาลจีนต้องการค้าขายกับนานยางแต่ถ้าไม่มีคนจีนในดินแดนแถบนั้น ก็จะไม่สามารถทำการค้าได้

ในปลายรัชสมัยพระเจ้าคังซี พระองค์ได้ทำการค้าข้าวกับสยามในสมัยพระเจ้าท้ายสระ เนื่องจากสยามมีข้าวอุดมสมบูรณ์ ต่างจากสภาพความอดอยากแห้งแล้งที่เกิดขึ้นกับภาคใต้ของจีน สยามจึงส่งข้าวมายังจีนซึ่งถือเป็นตลาดแห่งใหม่ ขณะเดียวกันจีนก็พึงพอใจกับการค้ากับสยามและได้ลดเครื่องบรรณาการที่สยามส่งไปเช่น รูปหอม กายานและผ้าไหมสลิิน จักพรรดิจึงส่งเสริมและสนับสนุนการตั้งหลักแหล่งถาวรของชาวจีนโพ้นทะเลในสยาม และให้เกียรติชาวจีนที่ค้าขายกับสยามด้วย การค้าของจีนและไทยเจริญรุ่งเรืองจนทำให้ฐานะของพ่อค้าและผู้ส่งออกชาวจีนในสยามดีขึ้น ไม่เพียงแต่การค้าของเอกชนเพิ่มขึ้นแต่รวมถึงการค้าของหลวงที่ใช้พ่อค้าจีน

นับแต่การค้าด่านชาวฮอลันดาเมื่อ ค.ศ.1663 ได้เกิดการจลาจลของชาวจีนเป็นครั้งแรกในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ มีชาวจีนราว 300 คนบุกเข้าโจมตีพระราชวังแต่ก็พ่ายแพ้ เนื่องจากชาวจีนเหล่านั้นถูกขูดจากฝ่ายกบฏ อย่างไรก็ตามฐานะของชาวจีนในสยามดีมากเนื่องจากเป็นข้าราชการ ผู้บริหาร และเป็นผู้ควบคุมการคลังและภาษี ในช่วงพม่าตีกรุงศรีอยุธยา ชาวจีนมีบทบาทในการป้องกัน โบสถ์ของชาวคริสต์และร่วมกับชาวโปรตุเกสและฮอลันดาในการต่อสู้ ชาวจีนจำนวน 6000 คนได้รับการแต่งตั้งให้ไปป้องกันพื้นที่นอกกำแพงเมืองทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งคลังเก็บสินค้าของชาวฮอลันดา โดยได้รับเงินหนึ่งหมื่นปอนด์เป็นค่าจ้าง แม้อยุธยาจะถูกพม่าปล้นและยึดเมืองได้ใน ค.ศ.1767 ชาวจีนก็ยังคงตั้งบ้านเรือนอยู่ตลอดฝั่งคลองต่างๆ ในถิ่นของชาวจีนมาตราบเท่าทุกวันนี้

ชาวจีนสมัยพระเจ้าตากสินและต้นราชวงศ์จักรี (พรรณี และคณะ, 2529:18-24)

ภายหลังการกอบกู้แผ่นดินจากพม่า ชาวจีนได้ตั้งหลักแหล่งขนาดใหญ่ขึ้นทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีศูนย์กลางที่ท่าเตียน อันเป็นที่ตั้งของพระบรมมหาราชวังในปัจจุบัน การสนับสนุนคนจีนให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในรัชสมัยของพระองค์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุที่ยิ่งใหญ่ ชาวแต่จิวที่พูดภาษาเดียวกับพระองค์ถูกเรียกว่าเงินหลวง ในรัชสมัยของพระองค์ ชาวจีนแต่จิวอพยพเข้ามาอยู่ในกรุงธนบุรีเป็นจำนวนมาก การที่ชาวจีนเข้ามาอยู่ในสยามจำนวนมากทำให้เศรษฐกิจการค้าฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว

ภายหลังการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ย้ายชุมชนชาวจีนไปยังบริเวณวัดสามปลื้มนอกประตูเมืองทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งตลาดแห่งใหม่

นี้เรียกว่าสำเพ็งและปัจจุบันก็ยังคงเป็นศูนย์กลางของชาวจีนในกรุงเทพฯ ทำให้ในขณะนั้น กรุงเทพฯ เป็นนครหลวงที่ใหญ่ที่สุดเท่าที่เคยปรากฏมาในประเทศไทยสยาม

รัชการที่ 1 ส่งคณะทูตบรรณาการและได้รับการแต่งตั้งจากเมืองจีนและทรงได้พระราชทาน นามพระนามว่า เจิ้ง หัว และจีนถือว่าพระองค์ทรงเป็นโอรสของเจิ้ง เจ้า(พระเจ้าตากสิน) ซึ่งตาม ความเป็นจริงแล้วพระองค์ทรงเป็นพระราชบุตรเขยของพระเจ้าตากสิน มีบันทึกที่ปักกิ่งว่ากษัตริย์ ราชวงศ์จักรีจะมีพระนามว่า เจิ้ง ตามพระเจ้าตากสิน คราบเท่าที่สยามยังคงส่งบรรณาการให้จีนอยู่

ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 1 และ 2 การค้าโดยการผูกขาดของหลวงเจริญขึ้นมาก กษัตริย์ทั้งสองพระองค์จึงได้ส่งเสริมให้ชาวจีนอพยพเข้ามา แม้แต่เรือของพระองค์เองยังได้นำชาวจีนกลับมา ด้วย ขณะเดียวกันได้ทรงส่งเสริมให้มีการสนับสนุนการอพยพของชาวจีนเพื่อเพิ่มผลผลิตของ ประเทศ ทำให้การอพยพของชาวจีนสูงขึ้นเรื่อยๆจนถึงศตวรรษที่ 19

ในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 ได้มีการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย มีการยกเลิกการค้าของหลวง การส่งบรรณาการของสยามต่อจีนก็ถูกยกเลิกไป

2. สังคมของชาวจีนในสยาม

ถิ่นฐานของชาวจีนในกรุงเทพฯ

วรศักดิ์ มหัทธโนบล (วรศักดิ์, 2539: 252-253) ได้กล่าวถึงการกระจายตัวของชุมชนจีนใน กรุงเทพฯ ว่ามีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นบริเวณต่างๆคือ

1. บริเวณตั้งแต่ได้กำแพงพระนคร ไปจนถึงปากคลองผดุงกรุงเกษมด้านใต้ เป็นย่านชุมชน ชาวจีนที่มีชื่อเสียงมากที่สุด โดยขนานไปกับแม่น้ำเจ้าพระยาและถนนเจริญกรุง มีความยาว 1.5 ไมล์ โดยมีสำเพ็งเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญที่สุดของบริเวณนี้

2. เรือนแพบริเวณสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ช่วงที่ผ่านกรุงเทพมหานคร มีความยาว 4-5 ไมล์ เป็นเรือนแพชั้นเดียว ฝาขัดแตะและหลังคามุงจาก

3. บริเวณฝั่งธนบุรีริมแม่น้ำเจ้าพระยา อยู่ตรงข้ามกับถนนราชวงศ์บริเวณท่าเรือไฟ

4. บริเวณตลาดพลู แถบคลองบางกอกใหญ่ซึ่งเป็นที่ตั้งร้านขายของอย่างถาวรและที่ขาย เรือเร่ขายของ ทั้งนี้ยังมีอีกส่วนหนึ่งที่ประกอกอาชีพด้วยการทำไร่

ชุมชนที่มีชาวจีนอาศัยอยู่จะเป็นบริเวณที่มีศาลเจ้าหรือวัด เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการ สร้างฐานที่มั่นทางวัฒนธรรมของชุมชนเหล่านั้นได้เป็นอย่างดีภายหลังจากที่ใช้เวลาในการตั้งหลัก แหล่งทางเศรษฐกิจเป็นเวลาอันยาวนาน

โครงสร้างสังคมชาวจีน (ไสว วิศวานันท์, 2539: 137-139)

ชาวจีนที่อพยพมาจากเมืองจีนนั้น ส่วนมากมาจากจีนตอนใต้ โดยแบ่งตามบริเวณแหล่งอพยพและภาษาพูดได้เป็น 5 พวกใหญ่คือ แต้จิ๋ว ฮกเกี้ยน กวางตุ้ง ไทหล่า และแคะ โดยแบ่งฐานะทางสังคมออกเป็น 3 ระดับใหญ่ๆ ได้คือ

1. ชาวจีนระดับสูง เป็นผู้ได้รับสิทธิบางประการในการผูกขาดทางเศรษฐกิจไทย รองลงมาได้แก่เจ้าของโรงสี โรงเลื่อย และพวกคอมโประ โคร์ หรือพวกนายหน้าที่ติดต่อการค้ากับเรือสินค้า ตะวันตกหรือที่เรียกว่าจู้จู้ คนจีนเหล่านี้จะคุมอำนาจทางเศรษฐกิจ มักถูกเรียกว่า เจ้าสัว หรือ เจ้สัว จะเป็นผู้ที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนนาง เป็นจำนวนมาก บางคนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นขุนนางในระดับ พระยา แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับขุน ซึ่งแม้จะแต่งตัวแบบภูมูฐาน สวมเสื้อราชประแตนแต่ก็ยังไว้เปียแบบจีน

2. ชาวจีนระดับกลาง ได้แก่พวกพ่อค้าทั่วไปที่ไม่ได้ทำกิจการใหญ่โต นอกนั้นได้แก่ช่างฝีมือพนักงานฝึกหัดในห้างร้าน ลูกจ้าง เสมียน ในร้านค้าของชาวตะวันตก ชาวจีนกลุ่มนี้หากมีความรู้ ความชำนาญก็สามารถเปลี่ยนสถานภาพจากลูกจ้างไปสู่การเป็นเจ้าของกิจการ

3. ชาวจีนระดับล่าง เป็นผู้ใช้แรงงานได้แก่พ่อค้าหาบเร่ นักแสดง คนลากรถ กรรมกรตามโรงเลื่อย โรงสี และอยู่เรือ คนเหล่านี้ ไม่ต้องการที่จะตั้งหลักแหล่งแต่ต้องการรวบรวมเงินชั่วระยะหนึ่ง

ชาวจีนส่วนใหญ่มีการเลื่อนชั้นทางสังคมเห็นได้ชัดมาก โดยในตอนแรกจะเข้ามาในลักษณะเสื่อฝืน หมอนใบ แต่ด้วยความอดทน ขยัน ประหยัด ทำให้พวกเขาเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ

ความสัมพันธ์ภายในชุมชนชาวจีน (หลินฟง, 2539: 96-98)

หลินฟง กล่าวว่า ลักษณะ 5 ประการที่ทำให้คนจีนโพ้นทะเลมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันคือ

1. ความสัมพันธ์ในถิ่นกำเนิด ซึ่งเป็นท้องถิ่นเดียวกัน ซึ่งอาจเป็นหมู่บ้าน หรือมณฑลเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

2. ความสัมพันธ์ทางสายเลือด เป็นการรวมตัวอย่างหนึ่งของกลุ่มที่มีสายเลือดเดียวกัน หรือตระกูลเดียวกัน โดยใช้แซ่เป็นตัวกำหนด คนจีนถือว่าหากมีแซ่เดียวกันจะถือว่ามืบรรพบุรุษเดียวกันสามารถเรียงลำดับญาติกันได้

3. ความสัมพันธ์ด้านบุญกรรม เป็นความเชื่อในสังคมโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการเคลื่อนไหวด้านสังคม สำหรับคนจีนแล้ว วัดจะเป็นศูนย์รวมของความเชื่อที่มีหลายรูปแบบ

นับตั้งแต่พระพุทธรูป พระสงฆ์ และบุคคลในประวัติศาสตร์ รวมถึงเทพ ต่างๆหรือปีศาจ ในเทพนิยายต่างๆ

4. ความสัมพันธ์ในอาชีพ เป็นความสัมพันธ์ที่ช่วยในการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน รวมถึงการสร้างเครือข่ายในการให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ

5. วัฒนธรรม เป็นความสัมพันธ์ที่ส่งสมกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน ในกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเล สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เกิดความรู้สึกร่วมกันและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้นในหมู่คนจีน

3. บทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนในประเทศไทย

บทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนในยุคต้น (เติง ตู่ เจิ้ง ย่าง ในศตวรรษที่ 17-18 และคณะ, 2539: 41-55) ชาวไทยเชื้อสายจีนถือว่าเป็นคนส่วนน้อยของประเทศแต่มีความเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจของไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา การพัฒนาการทางเศรษฐกิจของชาวไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยไม่เป็นเพียงส่วนประกอบที่สำคัญต่อเศรษฐกิจไทยแต่ยังมีบทบาทสำคัญในการผลักดันและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจไทยให้ก้าวหน้าในทุกยุคทุกสมัย

พื้นที่และขอบเขตการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจของชาวจีนในประเทศไทยยุคต้น

นับตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่งเป็นต้นมาบรรดาพ่อค้าชาวจีนต่างออกมาค้าขายนอกประเทศ พ่อค้าชาวจีนจำนวนหนึ่งได้เข้ามาพำนักตามเมืองท่าต่างๆตามชายฝั่งทะเลของไทยโดยใช้ฉันทบุรีเป็นศูนย์กลางหลังจากนั้นได้มีการบุกเบิกพัฒนาพื้นที่ตามชายฝั่งดังกล่าวให้เป็นฐานในการผลิตและเป็นฐานทางเศรษฐกิจในการดำเนินงานด้านการประมง การต่อเรือ หัตถกรรมและการปลูกพืชเศรษฐกิจตามเนินเขา เช่นพริกไทย อ้อย กาแฟ ช่วงปีค.ศ. 1387-1390 ประเทศไทยได้มีการจิ้มกิ่งหรือส่งบรรณาการพริกไทยไปยังประเทศจีนเป็นจำนวนมาก แถบฉันทบุรีจึงเป็นฐานในการผลิตพริกไทยที่สำคัญของประเทศไทย

ช่วงที่เจิ้งเหอนำทัพเรือจีนท่องทะเลตะวันตก (1405-1435) ผู้ติดตามของท่านได้เขียนบันทึกไว้ว่าชาวจีนและคนท้องถิ่นในกรุงศรีอยุธยาสามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี ทั้งชาวจีนยังได้รับการเคารพนับถือจากคนในท้องถิ่นด้วย ชาวจีนบางส่วนได้กลายเป็นคนไทยโดยปริยาย ช่วงศตวรรษที่ 17 กรุงศรีอยุธยาได้กลายเป็นเมืองท่าที่ทำการค้าระหว่างประเทศ แม้ว่าจะมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงระหว่างพ่อค้าเนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส อังกฤษ ฝรั่งเศสและประเทศอื่นๆ แต่ชาวจีนก็มีส่วนแบ่งตลาดที่สูงมากในการค้าระหว่างอยุธยากับจีนและญี่ปุ่น พ่อค้าชาวจีนที่ร่ำรวยมีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังจากพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้เอกราชจากพม่าโดยได้ช่วยกันขุดค้นซากปรักหักพังเพื่อค้นหาสมบัติที่ฝังอยู่ใต้โบราณสถาน และได้นำเอาเงินทอง

เหล่านั้นเข้าสู่ระบบการแลกเปลี่ยนหมุนเวียนภายในประเทศทำให้ประเทศสามารถฟื้นฟูได้อย่างรวดเร็ว

การค้าทางทะเลระหว่างจีนและทางภาคใต้ของไทยค่อยๆ คึกคักขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 13 โดยเรือใบของจีนได้บรรทุกสินค้าเต็มลำเข้ามายังเมืองท่าต่างๆ ของภาคตะวันออกและภาคใต้ของไทย เช่น ชุมพร บ้านดอน และนครศรีธรรมราช พวกเขาต้องคอยลมตะวันตกเฉียงใต้เพื่อเดินทางกลับ บางคนก็ต้องรับซื้อสินค้าพื้นเมืองตามท้องถิ่นต่างๆ จนต้องพำนักและตั้งถิ่นฐานถาวรในประเทศไทย เมืองท่าต่างๆ เหล่านี้กลายเป็นจุดสำคัญในการซื้อขายแลกเปลี่ยนทางการค้าระหว่างไทย-จีน และกลายเป็นชุมชนจีน ในขณะที่เดียวกันก็มีคนจีนบางส่วนเข้ามาจากนครศรีธรรมราชไปยังศรีลังกาและภูเก็ต และพบตึก จึงได้พากันตั้งถิ่นฐาน ณ ที่นั้นเพื่อดำเนินการขุดแร่และถลุงดีบุก ปิดตามีกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนชาวจีนฮกเกี้ยน

การเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจของชาวจีนในประเทศไทยช่วงการผูกขาดการค้าโดยรัฐ

การผูกขาดการค้าโดยรัฐ (โดยพระคลังสินค้า) นั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากระบบศักดินาซึ่งเริ่มมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ และได้ยกเลิกไปในช่วงการปฏิรูปในสมัยรัชกาลที่ 5 ระบบนี้ทำให้มีจำนวนไพร่และทาสถึง 83.33% ของประชากรในประเทศ พวกเขาเหล่านั้นถูกเกณฑ์แรงงานและภาษีอย่างมาก โดยไม่มีเวลาและเงินทองในการดำเนินธุรกิจบรรดาเจ้าขุนมูลนายในระบบศักดินาซึ่งนำโดยพระมหากษัตริย์ ได้สถาปนาระบบผูกขาดทางการค้าโดยราชสำนักขึ้นไม่ว่าจะเป็นการค้าภายในหรือภายนอกประเทศ ราคาดินค้าล้วนถูกกำหนดโดยพระราชสำนักทั้งสิ้น สินค้าที่มีกำไรงามเช่น ดีบุก ถั่ว กระวาน พริกไทย ฝรั่ง กุ้ง ปลาเขี้ยวและสมุนไพรที่มีค่าล้วนถูกผูกขาดโดยราชสำนักทั้งสิ้น ในที่สุดระบบการผูกขาดนี้ถูกยกเลิกไปหลังจากประเทศถูกบังคับให้ทำสัญญาบาวริงในปี ค.ศ. 1855 เพื่อเปิดตลาดให้แก่ประเทศตะวันตก

ในยุคการผูกขาดการค้าโดยราชสำนักนั้น ต้องมีผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจซึ่งมีหน้าที่จัดเก็บ ควบคุม ดูแลผลผลิตและดำเนินงานด้านการส่งออก ซึ่งก็คือคนจีน เนื่องจากคนไทยไม่สามารถทำได้เพราะต้องสังกัดมูลนายตามที่ได้อธิบายมาแล้ว ส่วนชาวจีนมีอิสระเสรีอย่างเต็มที่ในทางธุรกิจ ขณะเดียวกันก็มีโอกาสในการสะสมทุนทรัพย์ ไม่ถูกเกณฑ์แรงงานตามระบบไพร่ เพียงแต่จ่ายภาษีเป็นรายหัว หัวละ 4.50 บาททุกๆ 3 ปี ส่วนไพร่ไทยต้องจ่ายถึง 50 บาทต่อปี ทำให้คนจีนมีโอกาสมหาเศรษฐีอย่างเต็มที่ ขณะเดียวกันราชสำนักไทยมีสมญานามว่า “เจ้าแห่งการค้า” เพื่อหาผลประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจในระบบผูกขาดทางการค้า ขณะเดียวกันได้แต่งตั้งชาวจีนที่เก่งในการค้าและการจัดการด้านเงินเป็นขุนนางคอยช่วยเหลือ จนมีคนจีนถูกแต่งตั้งให้เป็นถึงเจ้าพระยาพระคลังสินค้า ที่ทางราชสำนักถือว่าเป็นพ่อค้าหลวง ที่ควบคุมดูแลการค้าผูกขาดของราชสำนักโดยตรง

ประเทศที่สำคัญที่สุดที่ไทยทำการค้าด้วยตั้งแต่สมัยสุโขทัยคือประเทศจีน ในการขนส่งสินค้านั้นต้องใช้เรือใบเพื่อทำการค้ากับชายฝั่งทะเลแถบสกลเกษมและกวางตุ้งจึงต้องใช้ลูกเรือชาวจีน สกเกษม และแต้จิ๋ว เนื่องจากคนไทยไม่มีความชำนาญในการเดินเรือและความรู้เกี่ยวกับท่าต่างๆ ตามชายฝั่งทะเลของจีน นอกจากจีนแล้ว ไทยยังค้าขายกับเกาหลี ญี่ปุ่น เวียดนาม มาเลย์ ชวา อินเดีย แม้ในสมัยพระนารายณ์ ทางเนเธอร์แลนด์บังคับไม่ให้ไทยจ้างลูกเรือชาวจีนหากค้นพบก็จะทำลายทั้งสินค้าและเรือแต่ไทยได้ใช้วิธีพลิกแพลงโดยการเช่าเรือของชาวจีนมาต่อสู้อุปกับเนเธอร์แลนด์ ดังนั้นธุรกิจการค้าหรือการเดินทางเรือทั้งในราชอาณาจักรและนอกราชอาณาจักรล้วนได้มอบหมายให้ชาวจีนเป็นผู้ดูแลทั้งสิ้น ในปีค.ศ. 1821 ชาวจีนในไทยต่อเรือใบ 136ลำ มี82ลำ ทำการค้าระหว่างไทย-จีน โดยมีชาวจีนที่ปฏิบัติงานบนเรือประมาณ 8000-9000 คน คนจีนจึงมีบทบาทต่อการค้าและการค้าของไทยอย่างใหญ่หลวง ในศตวรรษที่17 กรุงศรีอยุธยามีการค้าระหว่างประเทศอย่างคึกคัก จึงมีประชากรมากกว่ากรุงลอนดอนแห่งอังกฤษในขณะนั้น จนกลายเป็นเมืองธุรกิจที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียอาคเนย์ สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้คนจีนได้รับความไว้วางใจจากราชสำนักก็คือพวกเขาไม่มีความทะเยอทะยานทางการเมือง อ่อนโยน รักสันติ มุ่งแต่จะทำมาหากินเป็นผู้ที่น่านับถือและเชื่อถือ ราษฎรจึงให้ความเคารพนับถือชาวจีนมากกว่าชาวต่างชาติอื่นๆ ต่างจากชาวตะวันตกที่มุ่งมารุกรานไทย ราชสำนักได้แต่งตั้งตำแหน่งสำคัญให้กับชาวจีนและให้สิทธิพิเศษ เช่นการต่อเรือ ถือครองที่ดิน การส่งข้าวออกนอกประเทศ การเดินทางไปต่างๆอย่างเสรี ซึ่งเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับชาวตะวันตก นอกจากนั้นชาวจีนยังได้รับสิทธิในการจัดเก็บภาษี การขูดคลอง การทำเหมืองแร่ การค้าฝิ่น การค้าพืชไร่ การประมง การเปิดบ่อนการพนัน ชองโสภณทำให้เศรษฐกิจของชาวจีนขยายตัวได้มาก

ชาวจีนที่มีอาชีพเป็นบุคคลที่รับเหมาจัดเก็บภาษีอากรให้กับราชสำนัก โดยได้รับการแต่งตั้งให้มีบรรดาศักดิ์เป็น “เจ้าภาษี” จะต้องส่งมอบภาษีให้กับรัฐบาลของราชสำนักตามจำนวนที่ได้ยื่นประมูลไว้ส่วนที่เหลือก็เป็นของตนเอง ฉะนั้น ชาวจีนบางคนที่เป็นเจ้าภาษีจึงมีกำไรมหาศาล จนกลายเป็นเศรษฐีใหญ่

รัฐบาลไทยไม่เพียงจ้างลูกเรือชาวจีนขับเรือใบเดินทะเลในธุรกิจการค้าระหว่างประเทศแต่ยังมอบให้ชาวจีนดำเนินธุรกิจเดินเรือในประเทศด้วย ก่อนที่ประเทศไทยจะสร้างทางรถไฟในช่วงปลายศตวรรษที่19 ประเทศไทยใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก คนจีนจึงทำธุรกิจการค้าโดยใช้เรือขนส่งสินค้าชนิดต่างๆ ล่องตามแม่น้ำเจ้าพระยาและทางน้ำต่างๆลึกลงเข้าไปในต่างจังหวัดเพื่อซื้อผลผลิตต่างๆจากชนบทเพื่อสนองความต้องการในเมือง

คนจีนยังทำธุรกิจค้าข้าวเนื่องจากตั้งแต่ศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมาประเทศไทยผลิตข้าวเป็นจำนวนมากจนกลายเป็นผลผลิตที่สำคัญ ขึ้นตอนต่างๆนอกเหนือจากการผลิตเช่นการรับซื้อ

ข้าวเปลือก การขนส่ง การสีข้าว การค้าข้าวในประเทศ ตลอดจนการส่งออกเป็นหน้าที่ของชาวจีนทั้งสิ้น โดยเฉพาะการเป็นพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อข้าวเปลือกโดยนำเอาเครื่องใช้ประจำวันและปัจจัยการผลิตทางการเกษตร จำหน่ายให้เกษตรกรในระบบเงินเชื่อ เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวเกษตรกรจึงนำเอาข้าวเปลือกมาชำระเงินต้นและดอกเบี้ยแทนค่าสินค้า ทำให้พ่อค้าคนกลางมีกำไรมาก การค้าข้าวของไทยกับจีนเริ่มเมื่อศตวรรษที่ 16 ในสมัยพระเจ้าอภัยวงศ์แห่งราชวงศ์ชิง ได้ทรงอนุญาตให้ดำเนินการค้า จากนั้นชาวจีนในประเทศไทยก็ได้รับจ้างเป็นลูกเรือให้กับเรือสินค้าของราชสำนักไทยไปจีน ในสมัยพระเจ้าอยู่หัว (ค.ศ. 1724) ทรงให้ชาวจีนเป็นพ่อค้าข้าวเสียเอง ต่อมาในรัชสมัยของพระเจ้าเพี้ยเหล็ก (ค.ศ. 1746) มีชาวจีนในประเทศไทยได้ส่งข้าวไปจำหน่ายที่มณฑลฮกเกี้ยน

ชาวจีนที่เข้ามาทำเหมืองแร่ดีบุกส่วนใหญ่เป็นชาวฮกเกี้ยน ซึ่งเป็นผู้ค้นพบและทำการขุดแร่ดีบุกเป็นกลุ่มแรก โดยได้ขุดพบเหมืองแร่ดีบุกที่อุดมสมบูรณ์มากแห่งหนึ่งที่ตำบลวังทองจังหวัดตรัง นอกจากธุรกิจที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ชาวจีนในสมัยก่อนยังทำธุรกิจก่อสร้าง ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยได้ก่อสร้างตึกแถวแบบจีนขึ้น ต่อมาได้สร้างกรุงธนบุรีและวังหลวงใหม่เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากพระเจ้าตากสิน ทำให้มีช่างก่อสร้างและผู้ประกอบหัตถกรรมเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมากพร้อมกับเรือใบลำใหญ่ที่ขนวัสดุก่อสร้างเต็มระวางเป็นการเสริมกำลังและยกระดับเทคนิคการก่อสร้างของชาวจีนที่มีอยู่เดิม หลังการก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวจีนได้เข้าร่วมก่อสร้างเมืองหลวงขึ้นใหม่ รวมถึงการก่อสร้างพระราชวัง วัดวาอาราม สะพาน กำแพงและคูเมือง ในเวลาต่อมาชาวจีนได้แพร่ขยายไปยังส่วนต่างๆของประเทศไทยจนกล่าวได้ว่า “ไม่มีแห่งที่ทุกกันดารที่ไหนที่พวกเขาไปไม่ถึง” ในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 19 ตามหัวเมืองต่างๆของไทยต่างก็กลายเป็นชุมชนจีนแทบทั้งสิ้น โดยคนจีนได้ควบคุมการค้าของประเทศไทย นอกจากนั้น พวกเขายังได้ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนเช่น โรงเลื่อย โรงงานน้ำตาล โรงงานสกัดน้ำมัน โรงงานผลิตสุรา โรงงานผลิตกระเบื้องและอิฐ โรงงานทอผ้า โรงงานทำเครื่องเรือน เครื่องปั้นดินเผา ทำโลหะ โรงหล่อ ตลอดจนการประกอบอาชีพด้านประมงและการปลูสดัว

ศ. สุคนธาภิรมย์ (วิทยา วิทยานวนคุณและคณะ, 2526: 87-89) ได้กล่าวถึงบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนในไทยหลังปี พ.ศ. 2400 หรือหลังที่ไทยลงนามในสนธิสัญญาเบารริงได้ 2 ปี ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทำให้ไทยเสียเปรียบชาติตะวันตก โดยยินยอมให้ชาติตะวันตกตั้งศาลต่างประเทศขึ้นในสยาม ทำให้สยามที่เคยเป็นสังคมศักดินาเต็มตัวกลายเป็นประเทศ “กึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา” ขณะเดียวกันทุนนิยมแบบตะวันตก ก็เริ่มหลั่งไหลเข้ามาในสยามมากยิ่งขึ้น ผู้ที่ปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ดีกับระบบเศรษฐกิจใหม่ก็คือคนจีน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือคนจีนที่ขายแรงงานเป็นอาชีพ และคนจีนที่ทำการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ คนจีนที่

เป็นผู้ใช้แรงงานนั้นรับใช้ทุนนิยมต่างชาติโดยการเป็นกรรมกรขนส่งตามท่าเรือ แยกตามธุรกิจของชาวต่างชาติเช่น โรงสีลมของชาวฮอลแลนด์ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นพวกนายทุนน้อยหรือ “กุ่มพีน้อย” ของสังคมไทยโดยชาวนาไทยที่ล้มละลายเข้ามาเป็นกรรมกรแทนที่คนจีนเดิม ส่วนคนจีนที่ทำการค้าขายเล็กๆน้อยๆนั้นตอนแรกจะมีกิจการขนาดเล็กเช่น โรงงานทำวุ้นเส้น เต้าฮวย เมาก้วย เกี่ยมฉ่าย ขณะเดียวกันก็รับสินค้าจากชาวตะวันตกมาจำหน่าย ทำให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคยและได้รับความไว้วางใจจากชาวตะวันตกทำให้ได้รับการแต่งตั้งเป็นตัวแทนการค้า ร่วมทุนการค้ากลายเป็นนายทุนหน้า (comprador bourgeoisie) เป็นจำนวนมาก ในที่สุดบุคคลเหล่านี้ก็จะทำการสะสมทุนจนกลายเป็นนายทุนใหญ่ในแขนงเศรษฐกิจต่างๆ เช่นอุตสาหกรรมการเกษตร เช่น โรงสี โรงงานน้ำตาล แป้งมัน ทอผ้า ย้อมผ้า การเงิน การธนาคาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และภายหลังปี พ.ศ. 2500 ที่ไทยเริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตระกูลเหล่านี้ได้แก่ ไสภณพานิช คำชะ เตชะไพฑูริย์ ฮุนตระกูล หวังหลี กรรมบุตร เป็นต้น

หากพิจารณาจากคำกล่าวที่ว่า “คนไทยทำอะไรไม่เป็นนอกจากรับราชการกับทำไร่ทำนา” นั้น ล้วนเป็นผลมาจากระบบศักดินาของไทยในสมัยโบราณที่ไม่เอื้อประโยชน์ให้กับคนไทย ขณะเดียวกันกลับเอื้อประโยชน์ให้แก่คนจีนตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา อันเป็นประเด็นที่น่าทำการศึกษาค้นคว้าต่อไปในอนาคต

4. การอพยพและย้ายถิ่นฐานของคนจีนในประเทศไทย

ภูมิหลังหรือสาเหตุของการอพยพของคนจีน

เจษฎา โลห่อจินต (วิทยา, 2529: 99-103) ได้กล่าวถึงการอพยพของชาวจีนเข้ามาในประเทศไทยสยามว่ามีพื้นเพมาจากทางภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีน ปัจจุบัน มีคนเชื้อสายจีนกระจัดกระจายอยู่ตามทวีปต่างๆทั่วโลกโดยมีการเรียกขานคนเหล่านี้ว่า “คนจีนโพ้นทะเล” สาเหตุของการอพยพของคนจีนเข้ามาในประเทศไทยนั้นมีหลายสาเหตุดังต่อไปนี้

ประการแรก จีนในสมัยโบราณมีประชากรล้นหลาม ในขณะที่ทรัพยากรในประเทศมีอย่างจำกัด ประกอบกับมีภัยพิบัติตามธรรมชาติเกิดขึ้นบ่อยครั้ง เช่นแม่น้ำหวงโหหรือแม่น้ำวิปโยคที่ท่วมทำลายบ้านเมืองอยู่สม่ำเสมอแทบทุกปี คนจีนที่เป็นสามัญชนในยุคก่อนการเปลี่ยนแปลงเป็นสาธารณรัฐจึงมีสภาพชีวิตที่แร้นแค้นเป็นอย่างยิ่ง ระบบการเมืองและเศรษฐกิจของราชวงศ์แมนจูไม่สามารถเอื้ออำนวยให้สามัญชนขึ้นหัดได้อย่างมีศักดิ์ศรี คนยากจนจำนวนมากจึงคิดเดินทางออกนอกประเทศเพื่อแสวงหาชีวิตใหม่ที่ดีกว่า สอดคล้องกับที่ วรรณคดี (วรรณคดี มหัทธโนบล, 2539: 190-191) กล่าวไว้ว่า ทางตอนใต้ของจีน ในศตวรรษที่ 18 นั้นประสบแต่ภัยพิบัติ ภัยน้ำท่วม พายุ ลูกเห็บ แผลงดินไหว ข้าวยากหมากแพงจำนวนหลายครั้ง และจาก “จดหมายเหตุอำเภอแห่ง

ไต้” ที่บันทึกโดย หลี่ซู่จี้ ได้บรรยายไว้ว่า “ ที่ดินทำกินน้อย ทั้งยังประสบกับภาวะน้ำทะเลหนุน ลมทะเลหอบโอบไอเต็มไปทั่ว ดันกล้าเถาตายทั้งยืน ผู้คนจึงมองหาที่อุดมใหม่ และจากไปเป็นจำนวนมาก ผลผลิตที่ได้จากที่นาไม่เพียงพอแม้แค่สามเดือน”

ประการที่สอง ภัยสงครามที่พัดกระหน่ำอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นสงครามกลางเมือง หรือสงครามที่ต้องรบพุ่งกับต่างชาติ เช่น สงครามฝิ่นกับอังกฤษ หรือสงครามที่ยึดเยื้อกับญี่ปุ่นล้วนแต่มีผลให้คนละทิ้งมาตุภูมิที่ตนอาศัยอยู่

ประการที่สาม นับตั้งแต่ปลายกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา การคมนาคมด้วยเรือสำเภามีความเล็กลงน้อยลง จนถึงต้นรัตนโกสินทร์ จะมีเรือกลไฟของฝรั่งเศสชาติยุโรปวิ่งรับผู้โดยสารระหว่างเมืองจีนกับประเทศสยาม การอับปางของเรือกลางทะเลก็จะลดน้อยลงตามลำดับ

ประการที่สี่ การชักชวนของญาติพี่น้องที่ได้มาตั้งบ้านเรือนในประเทศสยามและประสบความสำเร็จในชีวิต ก็ย่อมจะชักชวนให้พี่น้องวงศ์ตระกูลให้มาร่วมเสพสุขด้วย สังคมชาวจีนในสยามจึงเกี่ยวดองเป็นญาติใกล้ชิดซึ่งกันและกัน โดยมักจะมีมาจากรุ่นบ้านเดียวกัน

ประการที่ห้า สังคมศักดินาไทยมีความสามารถในการดูดซับคนจีนให้เข้ากับระบบเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี เพราะตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยา มีคนจีนเข้ามาในราชสำนักไทย และกระจัดกระจายกันตามภาคต่างๆ โดยชาวจีนบางคนรับราชการในตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ อีกส่วนหนึ่งก็คงยังเป็นกรรมกร พ่อค้าเร่ ชาวสวน เพราะตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ คนจีนมีบทบาทแม้กระทั่งในคราวกู้อิสรภาพของไทยให้กลับคืนมาจากน้ำมือของพม่าดังกองทหารกุมารเงินของพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อทรงกอบกู้เอกราชกลับคืนมา ชาวจีนก็ไหลป่าเข้ามาอีกระลอกใหญ่ โดยเฉพาะชาวจีนแต้จิ๋ว

ประการที่หก หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยา ประชากรของสยามมีน้อย จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวประมาณว่ามีชาวไทยราว 2.3 แสนคน ในสมัยสถาปนากรุงธนบุรีจึงต้องการช่างเพื่อ ก่อสร้าง บูรณะ ซ่อมแซมถาวรวัตถุต่างๆเป็นจำนวนมาก แรงงานชาวจีนจึงเป็นที่ต้องการของราชสำนักไทย

ประการที่เจ็ด ในสมัยรัตนโกสินทร์ เศรษฐกิจของไทยเฟื่องฟูมากจากการค้าโดยเรือสำเภา ขณะเดียวกันราชสำนักไทยมีข้อจำกัดในการค้าคั้งนั้นชาวจีนที่มีความรู้ความสามารถในทางการเดินเรือ และติดต่อการค้าได้อย่างคล่องแคล่วจึงเข้ามารับใช้กษัตริย์ และขุนนางผู้ใหญ่ที่มีเรือสำเภาของตนเอง พงศาวดารฉบับพระเจ้าทิพากรวงศ์ถึงกับระบุว่าในสมัยรัชการที่หนึ่ง เมื่อสิ้นค้าบรรทุกเรือสำเภาไปค้าขายยังเมืองจีน พอขากลับจะขนเอาชาวจีนกลับมาจำนวนหนึ่ง บางคราวบรรทุกถึงเที่ยวละ 1,200 คน

ประการที่แปด ในสมัยสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวชาวจีนได้ทะลักเข้ามาในสยามเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ชาวจีนอดตายและแร้นแค้นมาก จึงเดินทางออกนอกประเทศเป็นจำนวนมาก จนรัฐบาลในสมัยนั้นต้องตราพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2470 เพื่อสกัดคลื่นคนจีนระลอกนี้

ประการที่เก้า ก่อนที่พรรคคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาดในปี พ.ศ. 2492 ชาวจีนจำนวนมากได้ลี้ภัยทางการเมืองเข้าสู่ประเทศไทยเพราะปัญหาความแตกต่างทางการเมืองและระบอบการปกครองที่สถาปนาขึ้นมาใหม่

การอพยพจากแผ่นดินใหญ่มาสู่สยาม 3 ระลอกสำคัญคือ สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี (พ.ศ. 2310-2325) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453) และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2466-2478) ตามลำดับ

อาจกล่าวได้ว่าช่วงเวลาในการอพยพที่สำคัญของคนจีนมาสู่ประเทศไทยในสมัยรัตนโกสินทร์คือ ช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายหลังสนธิสัญญาเบาริ่งใน พ.ศ. 2398 จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2469-2473 (เจษฎา โลหอุจน์จิตรและสมบุรณ์ ศิริประชัย, บรรณาธิการ, 2527, หน้า 101)

เหตุผล 9 ประการหนักแน่นยิ่งขึ้นเมื่อศาสตราจารย์ Ta Chen ได้ทำการศึกษาถึงสาเหตุแห่งการอพยพของชาวจีนมายังประเทศสยามระหว่างเดือน กันยายน พ.ศ. 2477 จนถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2478 โดยใช้แบบสอบถามครอบครัวชาวจีนจำนวน 905 ครอบครัวที่เขตซาน โถว ในมณฑลกวางตุ้ง ได้ผลสรุปว่า สาเหตุหลักของการอพยพคือความกดดันทางเศรษฐกิจถึง 633 ครอบครัว ส่วนเหตุผลในด้านความสัมพันธ์กับญาติพี่น้องในต่างแดนมี 176 ครอบครัว เหตุผลประการที่สามคือภัยพิบัติจากธรรมชาติ 31 ครอบครัว จะเห็นว่าเหตุผลข้อที่หนึ่งเป็นเหตุผลที่มีความสำคัญที่สุด ส่วนเหตุผลข้ออื่นๆเช่นต้องการหางานของคน ความยุ่งยากในประเทศ ซึ่งการศึกษานี้ น่าจะเป็นตัวสะท้อนข้อเท็จจริงได้อีกระดับหนึ่ง สอดคล้องกับข้อสรุปสาเหตุการอพยพของคนจีนที่เข้ามาในสยามของ สกินเนอร์ (พรรณี และคณะ, 2529:67) ว่าคนจีนอพยพส่วนใหญ่เป็นคนจนที่มีอาชีพเป็นเกษตรกรหรือชาวนามาก่อน ดังนั้นความปรารถนาที่จะปรับปรุงด้านเศรษฐกิจให้ดีขึ้นนั้นจึงเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญสำหรับการอพยพออกมาจากเมืองจีน

วิธีการอพยพของคนจีนสู่ประเทศไทย (พรรณี ฉัตรพลรัตน์และคณะ, 2529:52-57)

ในครั้งแรกของศตวรรษที่ 19 การอพยพเข้ามายังสยามต้องเป็นไปตามฤดูกาล เรือสำเภาดังอาศัยลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือมายังสยามในระหว่างเดือนมกราคมถึงเมษายน และอาศัยลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้กลับไปในช่วงเดือน มิถุนายนหรือกรกฎาคม เมื่อชาวจีนอพยพมากขึ้น จึงมี

การจัดเรือสำเภาสำหรับผู้โดยสารเป็นพิเศษ ครอฟอร์ด นักประวัติศาสตร์กล่าวว่า เรือเพียงลำเดียว ได้นำเอาผู้อพยพเข้ามากรุงเทพฯถึงพันสองร้อยคนในช่วงทศวรรษ 1820 อย่างไรก็ตาม ผู้อพยพเข้ามาจำนวนมากอาศัยมาอยู่กับเรือสำเภาที่บรรทุกสินค้าโดยมีการบรรยายภาพพจน์ไว้อย่างชัดเจนว่า คล้ายกับเรือบรรทุกาส อาฟริกัน ที่คาดฟ้าเต็ม ไปด้วยชาวจีน ซึ่งตกแตกตกลม โดยไม่มีหลังคา เพราะห้องเรือบรรทุกสินค้าจนเต็ม อาหารมีแต่ข้าวตากกับน้ำที่แจกจ่ายให้ แต่เนื่องด้วยการเดินทางกินเวลานาน คนจีนจำนวนมากล้มตายด้วยความอดอยาก

อัตราค่าโดยสารจากเฮ้มิงมายังกรุงเทพฯเท่ากับ 8 เหรียญสเปน และ 6 เหรียญจากเฉาโจวมายังกรุงเทพฯ ชาวจีนที่อพยพมาสู่ประเทศสยามส่วนใหญ่ไม่ได้มาตามสัญญาจ้างหรือสัญญาผูกมัด ดังเช่นการอพยพไปยังเวสต์อินดีส เปรูและดินแดนที่อยู่ในอีสต์อินดีส ของฮอลันดากับมาลายูที่มีการทำไร่ของชาวยุโรปที่เป็นเจ้าอาณานิคม ที่กดขี่แรงงาน คล้ายกับการค้าทาสหลายๆซึ่งไม่ปรากฏในสยาม อย่างไรก็ตามการโดยสารเรือมายังสยามก็มีการใช้ระบบเงินเชื่อ กัปตันจะเรียกเงินคืนจากเพื่อนฝูงหรือญาติพี่น้องหรือนายจ้างของผู้อพยพ ดังนั้นผู้อพยพหรือจีน เค่อ(ผู้มาใหม่) จะต้องทำงานให้จนกว่าจะจ่ายหนี้สินหมดจนบางคนถูกเอารัดเอาเปรียบอย่างหนัก

ขณะเดียวกัน ได้มีการริคณาหาเร้นผู้อพยพออกจากเมืองจีน โดยข้าราชการและผู้มีอิทธิพลในเมืองจีนเนื่องจากการอพยพออกจากประเทศจีนเป็นสิ่งผิดกฎหมายแต่ในที่สุดปัญหาเหล่านี้ก็ถูกแก้ไขได้ด้วยดี ผู้อพยพส่วนใหญ่ก็มีความหวังว่าจะได้กลับมาอีก ในเรือสำเภาที่เดินทางจากชัวเถาถึงกรุงเทพฯจะบรรทุกผู้โดยสาร ได้มากกว่าสองร้อยคน ผู้โดยสารคนหนึ่งๆก็จะนำไหบรรจุน้ำซึ่งทำในท้องถิ่น พร้อมกับเสื้อใสน้ำร้อนสองชุด หมวกฟางกลมๆ หนึ่งใบ และเสื้อฟางหนึ่งผืนติดตัวมาด้วย การเดินทางจากชัวเถามากรุงเทพฯใช้เวลาหนึ่งเดือน

หลายต่อหลายครั้งที่เรือต่างๆเช่น เรือสำเภา เรือกำปั่นและเรือกลไฟของจีน อังกฤษ เยอรมนี และสยาม บรรทุกผู้โดยสารมาอย่างแออัดยัดเยียด ทำให้ผู้โดยสารอดอยากหิวโหย อย่างไรก็ตาม มีการแก้ไขสภาพให้ดีขึ้นเมื่อเริ่มมีการแก้ไขสภาพให้ดีขึ้นเมื่อเริ่มมีการขนส่งโดยเรือกลไฟสายตรงเป็นประจำ หลัง ค.ศ. 1882 (พ.ศ. 2425) มีการใช้ระบบตั๋วเงินเชื่อหลังจากเริ่มมีการเดินทางโดยเรือกลไฟเป็นประจำระหว่างชัวเถาและกรุงเทพฯเพื่อประกันว่าจะมีผู้โดยสารเต็มทุกเที่ยว บริษัทเดินเรือจะแนะนำให้ตัวแทนของคนในเมืองจีนหาผู้โดยสารมาให้ได้ การหาผู้โดยสารจึงกลายเป็นเรื่องรุนแรงขึ้น มีการใช้ระบบนี้แพร่หลายขึ้น ทั้งยังทำให้เกิดการลักพาตัวและการอพยพออกมาโดยไม่เต็มใจในรูปแบบอื่นๆด้วย ในที่สุดขุนพลฟิง ขุนศึกแห่งเฉาโจวได้ใช้วิธีการปราบปรามอย่างรุนแรง โดยการทรมานและการตัดศีรษะผู้ถูกกล่าวหาว่าลักพาตัวผู้อพยพออกและได้ออกคำสั่งให้ยกเลิกระบบตั๋วเงินเชื่อ และเร่งให้กงสุลต่างประเทศซึ่งมีผลประโยชน์กับการค้า

ผู้โดยสารที่ได้กำไรงานของชาติคนให้ร่วมงานกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารของจีน วางกฎเกณฑ์เพื่อขุดการอพยพออกโดยไม่เต็มใจทุกๆประเภท

กลุ่มคนจีนที่อพยพมาสู่เมืองไทย

สกินเนอร์ (พรรณีและคณะ , 2529: 36-45) กล่าวว่าชาวจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในสยามมากกว่า 95% มาจากมณฑลกว๋างตุ้งและฟูเจี้ยน การแบ่งกลุ่มที่ชัดเจนที่สุดของชาวจีนเหล่านี้คือการแบ่งกลุ่มตามภาษาพูด ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ห้ากลุ่ม โดยสังเขปดังต่อไปนี้

กว๋างตุ้ง กลุ่มชาวจีนในมณฑลกว๋างตุ้งเป็นพวกที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานที่สุดในจีนตอนใต้ กล่าวกันว่าภาษาของพวกกว๋างตุ้งเป็นภาษาที่รักษาคุณสมบัติที่สำคัญของจีนโบราณไว้ได้มากที่สุด ภาษีกว๋างตุ้งเป็นกลุ่มภาษาพูดที่ใหญ่ที่สุดของจีนตอนใต้ในปัจจุบัน ชาวกว๋างตุ้งจะอาศัยกันอย่างหนาแน่นแถบปากแม่น้ำเวสต์ และแม่น้ำเพิร์ล ชาวกว๋างตุ้งเรียกตัวเองว่า กว๋าง ผู้เหียน หรือคนที่มาจากจังหวัดกว๋างโจว หรือกว๋างตุ้ง เหียน หรือคนที่มาจากมณฑลกว๋างตุ้ง

ฮกเกี้ยน พวกฮกเกี้ยนอาศัยอยู่ในบริเวณมณฑลฟูเจี้ยนทางตอนใต้ของห้องถิ่นที่พูดภาษาหมิน สำเนียงภาคเหนือ และทางตะวันออกของห้องถิ่นที่พูดภาษาแคะ คำว่าฮกเกี้ยนเป็นการเรียกชื่อภาษาห้องถิ่นตามชื่อของมณฑล คนจีนกลุ่มอื่นๆเรียกชาวฮกเกี้ยนว่า ผู้เจี้ยน เหียน หรือฟูเจี้ยน ชุมชนผู้อพยพชาวฮกเกี้ยนอยู่ในแถบจังหวัดฉวนโจวและฉางโจว

แต้จิ๋ว อยู่ตอนปากน้ำ หรือรอบๆบริเวณปากแม่น้ำอันทางตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลกว๋างตุ้ง พวกแต้จิ๋วอาจย้ายมาจากฟูเจี้ยนตอนใต้หลายระลอก เข้ามาอยู่ในบริเวณนี้ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 9 ถึง 15 คนจีนกลุ่มอื่นๆเรียกพวกนี้ว่า ผู้เหล่า, ฮกเหล่า, ฮก โหล, ฮก โล่, โฮ โล๊ะ ซึ่งคำเหล่านี้หมายถึงพลเมืองของฟูเจี้ยน คำว่าแต้จิ๋วออกเสียงในภาษาห้องถิ่นตามชื่อเรียกอำเภอ ซึ่งพวกแต้จิ๋วส่วนมากในเมืองจีนอาศัยอยู่ เมืองที่พวกแต้จิ๋วอาศัยอยู่มากได้แก่เมืองเฉาโจว ชุมชนของชาวแต้จิ๋วจะอาศัยอยู่ตามแถบชายทะเลและปากแม่น้ำอัน

และ จีนแคะเป็นพวกที่ชอบอพยพเป็นเวลาหลายศตวรรษแล้ว คนจีนกลุ่มนี้เป็นพวกที่แยกกลุ่มอยู่ต่างหากในกลุ่มแม่น้ำเหลืองมาแต่เดิม เมื่อคริสต์วรรษที่ 5 ก็ได้เริ่มอพยพลงมาจากใต้หลายครั้ง ในคริสต์วรรษที่ 13 พวกจีนแคะส่วนใหญ่ได้มาตั้งถิ่นฐานที่เรียกกันว่า เจีย อี้ง โจว ในทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเฉาโจว ในมณฑลกว๋างตุ้ง ต่อมาได้ครอบครองบริเวณทางด้านปลายตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลฟูเจี้ยน มณฑลกว๋างตุ้งทางเหนือ ซึ่งอยู่ทางตะวันตกของถิ่นที่พูดภาษาแต้จิ๋ว ไปจนถึงมณฑลกว๋างสีตะวันออกเฉียงและรวมถึงภาคใต้สุดของมณฑลเกียงสีและมณฑลฮูหนาน นอกจากการแผ่ขยายเข้าไปในอาณาบริเวณนี้ พวกจีนแคะยังตั้งดินแดนทั่วมณฑลกว๋างตุ้งและแผ่ไปทางตะวันตกไกลถึงมณฑลเสฉวน รวมถึงแผ่เข้าไปตามเกาะต่างๆเช่น ไต้หวัน และไหหลำเมื่อคริสต์วรรษที่ 19 ปัจจุบันนี้การแยกย้ายกันอยู่ในเมืองนั้นสับสนมาก เช่นในบางบริเวณของมณฑล

กวางตุ้ง พวกจีนแคะจะครอบครองบริเวณท้องถิ่น ส่วนพวกกวางตุ้งจะอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ต่างๆ ในบริเวณอื่นๆ พวกแคะครอบครองที่ราบสูงส่วนพวกแต้จิ๋ว ไหหล้า หรือพวกที่พูดภาษากลาง สำเนียงตะวันตกเฉียงใต้ครอบครองบริเวณที่ราบต่ำ มีบางบริเวณที่พวกแคะอยู่อย่างกระจัดกระจาย ปนอยู่ในกลุ่มภาษาอื่นๆ ชุมชนแคะจึงกระจัดกระจายอยู่ทั่วจีนตอนใต้ อย่างไรก็ตามพวกแคะส่วนใหญ่จะชุมนุมกันอยู่ตอนเหนือของแม่น้ำฮั่น และแคว้นต่างๆ เช่นต้า พู เฟิงชุน ฉะโจว ถู่ฟง ไห่ฟง ฮู่โจว พวกอื่นอยู่ตามบริเวณผืนแผ่นดินหลังฝั่งทะเลของฮ่องกงและมณฑลกวางตุ้งตะวันตกเฉียงใต้

คำว่าแคะ เป็นภาษากวางตุ้ง สำหรับคำว่าเก๋อเจีย แปลว่าอาคันตุกะ ส่วนแต้จิ๋ว ฮกเกี้ยน และไหหล้า เรียกพวกจีนแคะว่า เก๋อ ซึ่งแปลว่าอาคันตุกะ แต่คำว่าแคะ(กิ เกะ เก๋อ) มาจากการออกเสียงของพวกฮกเกี้ยนและแต้จิ๋ว ซึ่งเป็นคำที่เรียกแคะ กันใน นาน ยาง(เอเชียตะวันออกเฉียงใต้) อย่างไรก็ตามพวกจีนแคะเรียกตัวเองว่า เก๋อ หยิน ซึ่งออกเสียงเหมือนกับคำว่า “อาคันตุกะ” ก็ได้ และเมื่อนำมาเขียนเป็นตัวอักษรก็ขอยืมคำว่า “อาคันตุกะ” มาใช้โดยไม่เปลี่ยนแปลง

วรัศนี มัทธ โนบล (วรัศนี, 2546: 54-57) ได้กล่าวถึงลักษณะพิเศษของชาวจีนฮากกาว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

1. สัญชาติญาณในการป้องกันตัว ฮากกาแสดงสัญชาติญาณในการป้องกันตัวเองในหลายทางด้วยกัน เช่นการอาศัยอยู่ตามภูเขาจนกลายเป็นสัญลักษณ์ที่คู่กับฮากกามาจนทุกวันนี้ อีกประการหนึ่งก็คือการสร้างบ้านที่มีรูปแบบคล้ายป้อมปราการ เป็นการแสดงถึงการป้องกันตนเองของฮากกา นอกจากนั้นฮากกาจะเก็บตัว ไม่สูงส่งกับคนนอกชุมชนโดยไม่จำเป็น และระมัดระวังตัวต่อการเข้ามาสูงส่งของคนอื่น

2. สำนักทางการเมือง ฮากกาเป็นกลุ่มชนที่รักในชีวิตที่อิสระและมีเสรีภาพด้วยการเดินทางเคลื่อนย้ายไปยังที่ต่างๆ ด้วยเหตุนี้ หากชีวิตถูกกระทบไม่ว่าจะด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ฮากกามักจะอพยพ เพื่อรักษาวิถีชีวิตของตนให้ได้ยาวนานที่สุด ในช่วงหลัง ฮากกาเกี่ยวข้องกับการเมือง โดยเฉพาะหลังจากกบฏไต้ผิง ได้มีฮากกาจำนวนมากที่เข้าร่วมในขบวนการทางการเมืองในประเทศจีนทั้งที่เป็นการกบฏและการปฏิวัติ

3. สำนักทางสังคม ฮากกาให้ความสำคัญต่อเพศหญิง โดยมีแนวโน้มในการให้ความเสมอภาคในบางด้าน โดยเฉพาะการทำงานร่วมกัน อีกทั้งยังมีอิสระค่อนข้างสูงภายใต้ระบบพ่อเดี้ยวเมีย เดียว ที่สำคัญก็คือ หญิงฮากกาไม่รัดเท้าเช่นเดียวกับหญิงจีนฮั่นทั่วไป นอกจากนี้ฮากกายังให้ความสำคัญกับการศึกษา และมักจะยกย่องผู้มีความรู้สูง พวกเขาจึงนิยมส่งลูกหลานให้เรียนหนังสือและไม่ปฏิเสธแม้การศึกษาของหญิง

4. ทักษะในอาชีพ ชากกามักประกอบอาชีพที่ไม่ต้องพบปะผู้คนมากมาย พวกเขามักจะระมัดระวังและเก็บตัว ไม่ชอบพบปะสูงส่งกับผู้คน มักทำงานอยู่กับที่ จึงมักประกอบอาชีพจำพวกช่างหัตถกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้ค่อนข้างต่ำทำให้ไม่ร่ำรวยเหมือนชาวจีนกลุ่มอื่นๆ

ปัจจุบันศูนย์กลางหรือภูมิลำเนาเดิมของชาวชากกาคือบริเวณภาคอีสานของมณฑลกวางตุ้ง เป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะอำเภอเหมยเสียน หรือเหมยโจว ในปัจจุบัน ซึ่งสำเนียงชากกาออกเสียงว่า “หม้อยเยี่ยน”

ชาวจีนและอาศัยกันอย่างกระจัดกระจายทั่วประเทศไทย โดยมีจำนวนเป็นรองแก่ชาวจีนแต้จิ๋ว เมื่อทางรถไฟและถนนถูกสร้างไปถึงภาคเหนือที่ลำปาง พวกเขาจึงขึ้นไปตั้งหลักแหล่งของคน ในปี 1920 พวกเขาได้อพยพสู่จังหวัดน่าน เชียงราย และแพร่ จนกลายเป็นจีนส่วนใหญ่ของพื้นที่ต่างๆ ในจังหวัดเหล่านี้ กลุ่มจีนและส่วนใหญ่ในภาคเหนือจะมาจากอำเภอ เฝิงชุ่นของเมืองเหมยเสียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวก “แคะตัน” ยกเว้นที่ลำปางซึ่งจะเป็นพวก “แคะลิก” (ชาวจีนแคะที่มาจากอำเภอที่ห่างจากเมืองเหมยเสียนออกมา) ส่วนทางภาคใต้นั้น หากใหญ่-สงขลา เป็นแหล่งของจีนแคะ โดยจังหวัดต่างๆ ตั้งแต่สุราษฎร์ธานี ไล่ลงมาต่างก็มีจีนแคะกระจัดกระจายกันอยู่ทั่วไป (วรัทศิกดิ์, 2546: 161-163)

ไหหลำ พวกไหหลำอาศัยอยู่ตามที่ราบและบริเวณชายฝั่งทะเลของเกาะไหหลำ ผู้อพยพชาวจีนได้ค่อยๆ เข้ามาอยู่บนเกาะนี้ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฉิน ชาวพื้นเมืองเผ่าต่างๆ ถูกขับไล่ให้เข้าไปอยู่ในบริเวณเทือกเขาตอนกลาง ชาวพื้นเมืองจึงไม่นับว่าเป็นชาวไหหลำตามความหมายในที่นี้ กลุ่มชาวจีนไหหลำต้องเกิดมาจากลูกหลานของชุมชนที่พูดภาษาชกเกี้ยนบนแผ่นดินใหญ่ ซึ่งหมายความว่าผู้อพยพเข้ามาในเกาะไหหลำรุ่นแรกที่สุดส่วนใหญ่ต้องมาจากมณฑลฟูเกี้ยนตอนใต้ มากกว่ามาจากมณฑลกวางตุ้งที่อยู่ใกล้เคียง ชาวไหหลำเองและชาวจีนกลุ่มอื่นๆ เรียกชาวไหหลำว่า ไห่ หานน เหยียน ชาวไหหลำส่วนใหญ่อพยพมาจาก เมืองเหวินซาง และฉงชาน ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะ (พรรณีและคณะ, 2526: 40)

การกระจายตัวของคนจีนในประเทศไทย (พรรณีและคณะ, 2526: 211-215)

จากการสำรวจโดย จี. วิลเลียม สกินเนอร์ (G. William Skinner) ถึงจำนวนชาวจีนและการตั้งถิ่นฐานของคนจีนในประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2498. ปรากฏว่าจำนวนชาวจีนในกรุงเทพฯ มีถึง 483,000 คน ของประชากรทั้งหมด 1,057,280 คน หรือคิดเป็น 45.7% ส่วนในภาคอื่นๆ มีดังต่อไปนี้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอัตราส่วนของชาวจีนแต้จิ๋วมากกว่ากลุ่มอื่นๆ โดยคิดเป็น 70% ของประชากรที่เป็นคนจีน คนจีนแคะมาเป็นอันดับสอง (15%) เนื่องจากภาคนี้เป็นภาคสุดท้ายที่ได้รับการติดต่อทางรถไฟและทางหลวงและไม่สามารถติดต่อกับกรุงเทพฯ โดยทางน้ำได้ การอพยพมายังภาคอีสานจึงมาโดยทางรถไฟเป็นหลัก

ภาคเหนือ คนจีนแต้จิ๋วและแคะหลังไหลเข้าไปอาศัยอยู่ในภาคเหนือตามหลังการก่อสร้างทางรถไฟและถนน ซึ่งเมื่อสร้างไปถึงไหนคนจีนก็ตามไปอยู่ที่นั่น เมืองเล็กๆตามสาขาของแม่น้ำเจ้าพระยามีคนไหหลำอาศัยอยู่มากเช่นเมืองพิชัย คลองตัน และท่าพ่อ อาจสรุปได้ว่าในถิ่นที่รัฐระกันดารจะเป็นถิ่นที่พวกไหหลำอาศัยอยู่มากเนื่องจากพวกเขามีภูมิคุ้มกันต่อโรคไข้จับสั่น ที่พวกแต้จิ๋วหวาดกลัว เมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้น สถาปนาเมืองเจริญ พวกแต้จิ๋วจึงอพยพมาสู่ถิ่นที่พวกไหหลำอาศัยอยู่ก่อน เมืองที่พวกแคะอาศัยอยู่จำนวนมากได้แก่ น่าน เชียงราย แพร่ และลำปาง ที่อพยพเข้ามามากหลังจากการคมนาคม ทางรถไฟและรถยนต์สะดวกขึ้น โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ 1920 สาเหตุที่ทำให้คนจีนแคะเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดลำปางอีกประการหนึ่งก็คือ นายจีน ไฉ่ซิง ชาวแคะที่มาจากเมืองเพ็งซุ่น ได้เข้ามาทำธุรกิจ(สัมปทาน)สุราและฝิ่นที่เมืองแพร่ คิดต่อกันถึง 30ปี และต่อมาได้รับสัมปทานการผลิตสุราที่ลำปาง เชียงราย น่าน ต่อมาท่านผู้นี้ได้ประกอบกิจการโรงสี ตลาด ในจังหวัดเหล่านี้จังหวัดละหลายแห่ง โดยมักจ้างชาวจีนแคะที่มาจากเมืองเดียวกับเขา ทำให้เป็นสาเหตุหนึ่งของการอพยพของชาวจีนแคะมายังจังหวัดเหล่านี้ ชาวจีนแต้จิ๋ว และ ไหลหลำ เป็นคนจีนสามกลุ่มภาษา ที่สำคัญ อันดับที 4 เป็นพวกกวางตุ้ง โดยมีพวกฮกเกี้ยนและกลุ่มภาษาอื่นแทรกอยู่อย่างกระเด็นกระสาย

ภาคใต้ คนจีนกลุ่มต่างๆกระจายตัวตามจังหวัดต่างๆ เช่นในตัวเมืองยะลา มีพวกแต้จิ๋วมากที่สุด เบตงมีพวกกวางตุ้งและกวางไสมากที่สุด นราธิวาสมีพวกไหหลำมากที่สุด ตามด้วยแคะและฮกเกี้ยน ปัตตานีมีพวกฮกเกี้ยนมากที่สุด สงขลามีพวกแคะมากที่สุด ตรังมีพวกฮกเกี้ยนมากที่สุด ส่วนอำเภอห้วยยอดมีพวกไหหลำมากที่สุด ที่ภูเก็ตมีพวกฮกเกี้ยนมาก โดยทั่วไปแล้วพวกฮกเกี้ยนมีอิทธิพลครอบงำทางฝั่งตะวันตก พวกไหหลำมีอยู่อย่างหนาแน่นทางตะวันออก แต่จิ๋วและแคะพบทั่วไปทั้งภาค โดยแต้จิ๋วมีอยู่อย่างหนาแน่นทางตอนเหนือของภาคและฝั่งตะวันออก ส่วนแคะมีมากทางตอนกลางของภาคจากสุราษฎร์ธานีลงไปทางใต้ถึงทุ่งสงและหาดใหญ่ โดยประมาณว่าทางภาคใต้ของไทย มีฮกเกี้ยน 32% แต้จิ๋ว 20% แคะ 20% ไหลหลำ 13% กวางตุ้ง 11% และอื่นๆอีก 4%

สถินเนอร์ ได้ทำการศึกษาจำนวนชาวจีนตามกลุ่มภาษาในปี ค.ศ. 1957 โดยคาดคะเนว่าประเทศไทยมีชาวจีนแต้จิ๋ว 56% แคะ 16% ไหลหลำ 12% กวางตุ้ง 12% ฮกเกี้ยน 7% และอื่นๆ 2% รวมจำนวนทั้งสิ้น 2,315,000 คน